

21. ક્રમાડે ચીતર્યા મેં...

તુષાર શુક્લ

જન્મ : 29-6-1955

કવિ તુષાર દુર્ગેશ શુક્લ અમદાવાદના વતની છે. તેઓ આકાશવાણી-રેડિયો સાથે જોડાયેલા હતા. રંગભૂમિ, સિનેમા તથા અખબાર દ્વારા પ્રત્યાયન-કાર્યમાં વ્યસ્ત છે. ‘તારી હથેળી’, ‘પૂછીને થાય નહિ પ્રેમ’, ‘મારો વરસાદ’ તેમના જાણીતા કાવ્યસંગ્રહો છે.

આ ગીતરચનામાં ગામડાનાં ઘરનાં પ્રતીકોનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. લાભ-શુભથી લઈને તાંબાનું તરભાણું, તોરણિયાં, સાથિયા, ઉંબરો જેવાં આપણે ત્યાં લુપ્ત થવા લાગેલાં પ્રતીકોની સાથેનું ગૃહિણીનું સંવેદન આકર્ષક રીતે પ્રગટ થયું છે. ગીતની પરાકાષ્ટાએ મુકાયેલા શબ્દો ‘સંબંધાવું તો છે મ્હેક-મ્હેક થાવું’ સાથે જ ગીત ઊંચાં શિખરો સર કરે છે. અંતે તો માનવીને સુખની પ્રતીક્ષા હંમેશ રહી છે. શુભ અને લાભની પણ અપેક્ષા રહી છે.

ક્રમાડે ચીતર્યા મેં લાભ અને શુભ
અને આલેખ્યા શ્રીસવા પાને
સુખ આવશે અમારે સરનામે.
તાંબાના તરભાણે કંકુ લીધું
ને એમાં આચમની પાણીની ઢોળી
જમણા તે હાથ તણી આંગળીએ હેત દઈ
હળવે-હળવેથી રહી ઘોળી
સ્નેહ તણા સાથિયા જ્યાં આંખે અંજાયા
સુખ આવશે અમારે સરનામે.
અવસરનાં તોરણિયાં લીધું હસે
ને કહે : હૈયામાં હેત ભરી આવો
લાખેણી લાગણીઓ લહેરાતી જાય
કહે : લૂંટી લ્યો વ્હાલભર્યો લ્હાવો
મરજાદી ઉંબરાને ઠેસે વટાવતીક
દોડી આવી છું, હું જ સામે
સુખ આવશે અમારે સરનામે.

નાનું શું આયખું, ને મોટેરી આશા
એમાં થઈ જાતી કેટલીય ભૂલ
ખીલવા ને ખરવાની વચ્ચે
જીવતાં જાણે છે આ ફૂલ
સંબંધાવું તો છે મ્હેક-મ્હેક થાવું
એને મુલાવી શકાય નહીં આમે
સુખ આવશે અમારે સરનામે.

● શબ્દસમજૂતી

ક્રમાડ બારણું આલેખવું - રેખાઓ અથવા શબ્દોથી વર્ણવવું સાથિયો મંગળસૂચક આકૃતિ, સ્વસ્તિક
અવસર પ્રસંગ, તક, લાગ, સમય, વખત મરજાદી મર્યાદાવાળું, સત્યતા, અદબ ઉંબરો બે બારણાં વચ્ચેની
ભોંયતળિયાની ઊપસતી જગ્યા આયખું આવરદા આયમની આયમન કરવા માટેની ચમચી તોરણ શોભા માટે
વપરાતો પાન વગેરેનો હાર ઘોળવું ઓગાળવું તરભાણું ધર્મવિધિમાં વપરાતી તાંબાની તાસક

● ભાષાસજ્જતા

નીચેનાં વાક્યો વાંચો :

1. નવરાત્રિ મારો ગમતો તહેવાર છે.
2. એવું કહેવાય છે કે સહદેવને ત્રિલોકનું જ્ઞાન હતું.
3. શાળાનો નવો ઓરડો અષ્ટકોણીય છે.

ઉપરનાં વાક્યોમાં ઘાટા શબ્દો ‘નવરાત્રિ’, ‘ત્રિલોક’ અને ‘અષ્ટકોણીય’ છે. આ શબ્દોની તમે કઈ વિશેષતા નોંધી ? પ્રથમ શબ્દમાં ‘નવ’, બીજા શબ્દમાં ‘ત્રણ’ અને ત્રીજા શબ્દોમાં ‘આઠ’ આવી સંખ્યાઓ છે. બે પદોના બનેલા દરેક શબ્દમાં પૂર્વપદ સંખ્યા સૂચવે છે, જ્યારે ઉત્તરપદ સમૂહના અર્થનું સૂચન કરે છે. આમ, અહીં દ્વિગુ-સમાસ બને છે.

● અભ્યાસ

1. નીચેના દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચા વિકલ્પનો ક્રમઅક્ષર પ્રશ્નની સામે આપેલ

☐ માં લખો :

(1) લાભ શુભ અને શ્રીસવા કવિએ ક્યાં ચીતર્યા છે ? ☐

(ક) ક્રમાડ ઉપર (ખ) પુસ્તક ઉપર (ગ) પાણિયારે (ઘ) બારણા આગળ

(2) સ્નેહના સાથિયા ક્યાં અંજાયા છે ?

(ક) આભમાં

(ખ) પ્રિયતમાના પ્રેમમાં

(ગ) આંખોમાં

(ઘ) ભીંત ઉપર

(3) ‘કમાડે ચીતર્યા મેં’ કાવ્યના કવિનું નામ જણાવો.

(ક) તુષાર શુક્લ

(ખ) ચીનુ મોદી

(ગ) રમેશ પારેખ

(ઘ) સ્નેહરશ્મિ

2. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) કવિના મતે શું મૂલવી શકાય તેમ નથી ?

(2) કવિએ તરભાણામાં શું લીધું છે ?

(3) કવિ કોને ‘મરજાદી’ કહે છે ?

(4) આ કાવ્યને અન્ય કોઈ શીર્ષક આપો.

3. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો :

(1) કવિએ કમાડે શું-શું ચીતર્યું છે ? શા માટે ?

(2) ‘અવસરનાં તોરણિયાં’ દ્વારા કવિ શું કહે છે ?

(3) ઉંબરાને કેવો કહ્યો છે ? શા માટે ?

4. ‘સુખ આવશે અમારે સરનામે’ માટે તમે કવિની જેમ બીજું શું-શું કરી શકો, તે કહો.

● સ્વાધ્યાય

1. સૂચના મુજબ કરો :

(1) કાવ્યમાં તમને સૌથી વધુ ગમતા હોય એવા બે શબ્દ લખો અને એ શબ્દો વાપરીને બે વાક્યો બનાવો.

(2) નીચે આપવામાં આવેલા ઉદાહરણ મુજબ બીજા પાંચ શબ્દો અંતાક્ષરીની રીતે લખો :

ઉદાહરણ : અવસર-રમત-તડકો-કોયલ-લખોટી

(3) નીચેના શબ્દોનો વાક્યમાં પ્રયોગ કરો :

તરભાણું, અવસર, આયળું, સરનામું, સાથિયા, ઉંબરો

2. ઉદાહરણ મુજબ કરો :

લાભ-લાભાલાભ, લાભદાયી, લાભકારી, લાભપ્રદ

શુભ -

3. નીચેની ખાલી જગ્યાઓ ઉદાહરણ મુજબ પૂર્ણ કરો :

ગુડીપડવો,બીજ,ચોથ,પાંચમ,
.....છઠ્ઠ,સાતમ,આઠમ,નવમી
.....દસમ,અગિયારશ,બારસ,
.....તેરસ,ચૌદશપૂનમ

4. 'સુખ આવશે અમારે સરનામે'

ઉપરની પંક્તિમાં શબ્દોનો વારાફરતી ક્રમ બદલી પાંચ વાક્યો ફરીથી લખો :

● પ્રવૃત્તિ

(1) નીચે આપેલ શબ્દોની ચિટ્ટીઓ બનાવી વિદ્યાર્થીઓ શુભ-મંગળ ભાવ પ્રગટ કરતા શબ્દોને અલગ તારવશે :

મોરપિચ્છ, અરીસો, તપેલી, ઉકરડો,
કળશ, દૂધી, તુલસી, લાભ,
તોરણ, નાળિયેર, ઉંબરો, શુભ

- મંગળ ભાવ સૂચવતા શબ્દોની ચિત્ર-આકૃતિ બનાવવી.
- વિવિધ ધર્મોનાં શુભ પ્રતીકો-શબ્દોની યાદી બનાવો.

(2) શુભકામનાઓ માટે આપણે શું-શું કરીએ છીએ, તેની યાદી કરો.

(3) શાળાની પ્રાર્થનાસભામાં કઈ-કઈ શુભ-મંગલકારી વસ્તુઓ મૂકો છો ?

(4) ગામની જાણકાર વ્યક્તિ પાસેથી શુભકામનાઓને લગતા શ્લોકો સાંભળો.

(5) દ્વિગુસમાસનાં ઉદાહરણો શોધી યાદી બનાવો.